

FİKİRLER

Cilt : 3

1 Birinci teşrin 1930

Sayı : 60

Rousseau ve Mürekkeplik hatsi

Rousseau, da en büyük en dahiyane hats «mürekkeplik hatsi» dir. Evvelâ Rousseau, nun bu hatsini taşıyan misallerini, vakalarını kaidelerini sayacağım:

1 — Rousseau terbiyenin muhiti olarak mevcut müesses mektebi kabul etmemiştir. Yalnız mevcut kollejlerin aleyhinde bulunmuştur. Rousseau nun bu fikrini gayri ictimailik, medepiyet düşmanlığı vahime, hayal ile karşılamak mümkün ve kolaydır. Fakat dikkat edelim. Rousseau nun mevcut şe'ni mektep yerini ikame etmek istediği şey, daha doğrusu şeyler nedir?.. Yine şeniyetten ibaret bütün, müşahhas muhitlerdir. Bu, bütün şeyleri, mevcütları, kanunları ve zaruretlerle bir tabiat muhiti, bir köy, bir dağ, bir deniz, bir tarla, bir marangozhane...dir. Rousseau terbiyeyi yalnız böylece hiç bir fikri tahlile, hiç bir mantiki

tecride uğramamış olan müşahhas, ve mürekkep şeniyetten intihap ediyor. Ve onun bütünlüğünde ve bütünlüğünün mürebbiliğinde ısrar ediyor. Rousseau nun bu muhitleri üzerinde münakaşa kabildir. Fakat Rousseau da münakaşa kabul etmiyor kuvetli bir muhit hatsi vardır. Rousseau ya göre terbiye hakiki, müşahhas tam, parçalanmamış sunileştirilmemiş bir muhit içersinde vucüde gelebilir. Bence Rousseau nun en mühim en dahice keşfi budur. Bu kuvetli ve yaratıcı hatsin ne mühim neticeler doğurabileceğini görmek mümkündür. Rousseau nun mürekkepcilik ananesi kılasik mektebin parçacılık ananasına zıttır. Kılasik mektep bütün programları hayat teşkilatı usulleri ile parçacıdır. Halbuki Rousseau hep mürekkep ve müşahhasla çalıştıran bir pedagoğyanın kaşıfidir.

Rousseau,da bu kadar kudretli bir ilhamın iki yüz sene içinde tatbikata geçmemiş olması çok gariptir. Pestalozzi, Froebel terbiyeye ait çok mühim keşiflerde bulundukları halde terbiyenin asıl muhitini anlamak itibarile Rousseau,dan çok geri kalmışlardır. Pestalozzi muhit namına mektebe atelyeyi ilâve edebilmiştir. Fakat beden, fikir, his ve ahlâk terbiyesi itibarile dehşetli akliyecidir. Froebel,in çocuk ve insan tekâmülü hakkındaki hatsi ne kadar kuvvetli olursa olsun prosedeleri, vergileri itibarile o da bir akliyecidir. Bu işte Montessorinin fikirleri sonderece şayanıdikkattir. Çünkü Montessori,nin nazariyesi tamamilen muhit nazariyesidir. Montessoriye göre bir kertenkele ve bir kuş, nevinin tekâmülünü vücuda getirmek için kuma, taş, toprağa nasıl mühtaçsa, bir nevi hayvan olan çocuk da kendi tekâmülü için hususi bir muhite mühtaçtır. Bu muhit nedir?... Bir «ev».

Asrın en büyük pedagoğyai keşfi budur. Fakat ne gariptirki bütün bu terbiyeciler Rousseau ananasına girip Rousseau'nun muhit hatsini ilerletmekle beraber tatbikatta hep parçalara saptanmışlardır. Pestalozzi'nin hats dediği şuur şayanı hayret derecede ölü parçalardır. Froebel'in vergileri hep ölü parçalardır. Montessori,nin

tekniği hep ölü parçalardır. Bu terbiyecilerin hatsleri ya tekâmül hatsine münhasır kalıyor, yahut tatbikata geçince akliyeciler bir seyir gösteriyor Zamanımızda yalnız bir terbiye müteceddidi biliyorumki Rousseau,daki bu kuvvetli muhit hatsine tam ve mükemmel bir ifade kalıbı giydirmeye muvaffak olmuştur. Bu zat Baden Povvell'dir. «Boy scout» «izci» teşkilâtı dedidiğimi teşkilât zan edildiği gibi tatbikata beden terbiyesi sahasında kalan bir hareket değildir. Bu benim mürekkeplik hatsi dedidiğim hatsin mükemmel bir şekilde ifadesidir. Baden Povvell, tabiatı, köyü, olduğu gibi, teşekkül ve intibak için bir muhit olarak alıyor. Zekâları, kalpleri, iradeleri bu tabii ve asli muhite götürüyor. Bu muhitin hiç bir hakikatını ilga yahut tenzil etmiyerek fikirlerini, duygularını, iradelerini veriyor.

Yalnız Baden povvell bu keşfi tabiat ve spor sahasına, yalnız bu muhite hasretmiştir. Muhit fikri içtimailleştiği dakikada yepyeni bir mektep teşkilatcılığı karşısında kalıyoruz. Bu da Amerikalıların «Self-government» ve frenklerin «République scolaire» isimleriyle anladıkları teşebbüstür. Mektep bir cemiyettir. Ve tabii bir taksimiameme müsaittir. Bu taksimiameme neticesinde uzvi bir tesanüt vücuda gelir. Talebeyi doğru-

dan doğruya muallimleri ve mürebbileri vasıtasıyla idare edecek yerde kendi cemiyetleri vasıtasıyla ve dolayısıyla idare etmek mümkündür. Şu halde mektep talabesi yaş, seviye, gaye, hars birliği itibarile mütecanis bir cemiyetin uzuvları gibi muayyen ve iş zümrelerine ayrıdır. Kütüphane, bahçe, büfe, müsamere, spor, içtimai yardımlar, intizam... heyetleri gibi. Bu heyetler talabe tarafından intihap ve mürakabe edilir. Bu suretle talebe efkârı umumiyesi ve müeyyideleri teşekkül ederek şekilsiz bir sürü olan talebe şuurlu bir cumhuriyete inkılap eder. Bu içtimai teşkilâtın en canlı kanaati şudur: «Dışarıdan hiç bir şey kabul ettirilemez, Dışarıdan gelen ve zorla kabul ettirilen bir inzibat katiyen tekâmül ettirilemez». Yalnız içeriden gelen ve tabii zaruretlerin neticesi olan inzibattırki teşekküle ve tekâmüle hizmet eder. Baden Povvell,in tabiatı muhit olarak, «Self government» cillerin de cemiyeti muhit olarak vücuda getirdikleri bu yenilik esasen Rousseau,daki muhitecilik ve mürekkepcilik hatsinin asri şekillerinden başka bir şey değildir.

Rousseau'nun pedagoğyası tahlilcilik ve akliyecilik düşmanıdır. Bizim zamanımızda iki beden terbiyesi mutahassısı vardırki bu tahlil ve akliye ananasına karşı hareket

etmişlerdir. Bunlardan biri Demeny,dir Bu zatin beden terbiyesi hakkında çok şayanıdikkat fikirleri vardır. Demeny,ye göre parçalayan, ayrı ayrı çalıştıran, çocuğu kol bacak, gibi parçaların yekünü zanneden, sırf fizi-yoloğyai mümareselerin terbiye ile büyük bir alâkası yoktur. Bunlar bilakis pedagoğya zıttı şeylerdir. Bir hareket faydalı ve terbiye edici olmak için bütün ve psikolojik olmalıdır. Yani bir hareket değil, bir iş olmalıdır. İnsanı muhite intibak, ettiren, insanı neşelendiren hareket değil fiildir. Demenk beden terbiyesinde mürekkeplik nazariyesinin, zannedirim vazıdır.

Fakat Demeny nazariye sahasında kalmıştır. Gerçi eserlerinde dünyanın bütün terbiyecilerini müstefit edecek erecede umumî ve canlı görüşler çoktur. Yalnız bunlar bir program, yahut kaideler şekline girmemiştir. Fransada bahriye zabiti Hébert,in sistemi işte bu şekillerden biridir. Hébert bilhassa gemi hayatından, gemicilerin adalı ve filli ihtiyaçlarından mülhem olarak harekete değil, top yekun işe müstenit bir terbiye usulü vücuda getirmiştir. Hébert sisteminde her hareket bir işin ayrılmaz ve parçalanmaz bir şartıdır. Bu sistemde terbiye edilen mevzular makine

Sükût

«Hangi yadellerdesin?
Duyulmaz oldu sesin;
Bana aziz dostlarım
Diyorlar ki: nerdesin?»

Yine gözlerim dalar,
Ölmez o hatıralar;
Biliniz ki dostlarım
Sükûtun da zevki var!

Ne uzun bir sükût bu;
Her şey unutuldu mu?
Söyle, şairim, senin
Dilin de tutuldu mu?»

Bahar geçer, yaz geçer
Elem geçer haz geçer
Öyle tatlı bir dertten
İnsan nasıl vaz geçer?

Süleyman Sıddık

gibi kımıldamayıp belki bir müteşebbis ve mucit gibi çalırlar, atırlar, tırmanırlar, yüzerler, kürek çekerler, Hülâsa bütün faydalı, işleri görürler. Hebert, in programında mevzuların mesleki hususiyeti her ne olursa olsun, beden terbiyesinde mürekkepilik cereyanının bir merhalasıdır.

Tedrisatda alâka merkezleri, merkezi usul, proje usulu, dediğimiz usullerin zuhuru da Rousseau ananasının bir tecellisidir. Bu usullere göre tedrisatın fikri mevzuları mantıkî alakalarla

tasnif edilecek yerde, meselâ mektep, fabrika, gibi muayyen ve müşahhas bir mevzu etrafında billurlanır. Bu suretle talebe, fikirleri ilimdeki ve ya mantıktaki tasniflerine göre, sırasıyla değil, tesadüfen ve irticalen alır. Mürekkepilik hatsi müasır pedagoğyanın hemen merkezinde bulunuyor. Bu cereyanın ananasına bir mebdede aradığımız zaman en eski olarak zannediyorumki Rousseau, dan başka bir şey bulamayacağız.

Darülfunun Müderrislerinden

İsmail Hakkı

Profesör Bovet'nin Denizlide ikinci konferansı:

Mektep ve Aile

Mektep ile aile arasındaki münasebet meselesi bugün bütün dünyayı alâkadar etmektedir. Birbirinden pek başka memleketler meselâ Amerika ve Türkiye için —biraz farklı olsa— aynı mesele vardır. Bu, hayret edilecek bir şey değil. Aile, mektepten daha eskidir: Çocuğun terbiyesini, asırlarca, aile deruhte etmiştir: Çocukların terbiyesini ben deruhte edeceğim, diye çıkan ilk adamın zuhurunda, insaniyet çok ihtiyarlamış bulunuyordu. İlk medeniyetler hakkındaki malûmatımıza göre bu ilk çıkan adamda terbiyecisi değildi: Din adamı idi. Tedrisat, ilk evvel din adamları tarafından, sonra din adamlarının kontrolü altında muallim tarafından yapıldı ve nihayet kilseden ayrılarak (lâyık) laştı. Milletimizin girdiği şekil, son şekildir.

Aile ile mektep arasında ikiside çocuk ile oğraşmaları sebebiyle esaslı temas noktaları vardır. Fakat evvelâ bunları ayıran noktaları görelim: Mektep muallimi muallim mekteplerinde terbiyeye dair malûmat elde ederek o iş için hazırlanmış bir mütehassıstır. Ebeveyn, mütehassıs değildir; Fakat muallimden ziyade rüchan

noktaları vardır: Dünyaya geldiğinden itibaren çocuk için muhabbet ve şefkat kanatları açması dolayısıyla, ebeveyn, muallimden çok zaman evvel, çocuk üzerinde bir vilâyet sahibidir. Hem yalnız çok zaman evvel değil, itiraf edelim ki, ebeveynin vilâyet ve nüfuzu daha derindir de.... Muallimin vilâyet ve nüfuzu, bir çok noktalardan, babanın kendi muştakdır. Çocuğun, muallimi hakkındaki hisleri, babasına karşı olan hisleri gibidir.

Eğer muallim, mütehassıs olduğuna güvenerek, çocuk üzerine ailenin vilâyet ve nüfuzunu tanımamazlığa, tecahüle kalkarsa pek hatalı bir iş yapmış olur.

En ziyade arzu olunan şekil şudur: Çocuğun, tabii hürmetini kazanmış olan ebeveyn, bunu itimat ettikleri mütehassısa devretmelidirler. Muallim, devrolunan bu hürmetten ve elde ettiği ihtisastan istifade ederek, ailenin başladığı terbiye etmesine devam eder. Muallim, hasta çocuklar kendine götürülen doktorla mukayese edilebilir. Yalnız iki noktada —hem sizde hem bizim memlekette— başkalık var.

1) Tahsil mecburi.

2) Muallimi seçen aile değildir.

İşte bu başkalık dolayısıyla aile ile mektep arasında; ebeveyn ile doktor arasında olduğundan ziyade ihtilaflar meydana gelebilir.

Filhakika her memlekette bu nevi ihtilaflar vardır ve başlıca şu noktalardadır, ekseriya aile, mektepten daha ziyade muhafazakârdır. Ebeveynin aldığı tahsil başkadır ve çocuklukta alınan şeyde dimağa hak olunur. Ebeveyn isterler ki çocuklarına verilecek tahsil ve terbiye dahi kendilerinin kinin aynı olsun. Anana, yüksek bir şey olabilir. Fakat görenek batallığında saplanup kalmak tehlikeside vardır. İçinde yaşadığımız intikal devrinde, ebeveynin vaktile aldıkları tahsil ve terbiye ile çocuklarının alacakları terbiye arasında çok fark vardır. Ebeveynin yaşamış olduğu dünya ile, çocuklarının yaşadığı dünya arasında mühim başkalık mevcuttur. - Son otuz senede yalnız fennin keşfiyatını bir düşünelim: Diğer sahalarda vukua gelen tahavvülât hakkında bize sarîh bir fikir verilebilir. Bazı noktalarda muallimin, ebeveyninden daha ziyade malûmat sahibi olması lâzımdır. Çünkü ancak bu suretledir ki medeniyetimiz (durgun) luktan çıkarak (terakki) sahasına girebilir.

Fakat bilirsiniz ki iki nesil arasında niza fennin ilerlemesinden ziyade bazı ahlâk düsturlarının tekâmülünden tevellüt etmektedir. - Eğer mektep ve aile birbirleriyle münasebette bulunmayarak her biri (yalnız benim hak-

kim var) derse ozaman hiç bir iş yapılamaz. Anlaşma zeminleri aramalıdır. Evvelâ, mektep ve aile birbirlerinin noktai nazarlarını anlamalıdır.

Aile, mektep hakkında işittiği yalan yanlış fikirleri bir tarafa atarak muallimin ne dediğini ve ne yapmak istediği bizzat tahkik etmelidir. Muallimde, ailenin noktai nazarını anlamağa çalışmalıdır.

Bu anlaşma, bilhassa muallim için zaruridir. Muallim bilmelidir ki çocuğun ebeveynine karşı hürmetini zaiflatırsa tehlikeli iş yapmış olur. ve zararını kendide çeker. Çünkü yukarıda söylediğimiz veçhile muallime hürmet, babaya hürmetten neşet etmektedir.

Ebeveyn ile mektep arasında muhtelif anlaşma ve yaklaşma vasıtaları öne sürülmektedir. Burada bunların hangilerinin tatbik edileceğini bilmiyorum. Belki bir kaç tane tatbik edilebilir.

Bazı memleketlerde şöyle yapılıyor: Muallim, ders senesi başında ebeveyne, filan saatte mektebin kendilerini kabul edebileceğini ve arzu ettikleri her türlü izahatın verileceğini ilân eder. Bu, asgari haddir. Fakat bununla mühim bir iş görülemiyor. Çünkü ebeveyn, mektebe uğramıyor. Uğrarlarsa ancak bir şikâyet ve canlarını sıkıran bi teklif karşısında kalınca mektebe uğrarlar. Bu uğrayışta şüphesiz aradığımız takarrübü teminetmez.

İkinci şekil şudur: Sene başında muallim, Evlere gidiyor.

bu, bazen güç olur. «Muallimi, eyi kabul etmiyorlar; çünkü ebeveyn zannediyor ki muallim, eve, evin esrarını anlamağa geliyor» deniliyor. Bu müşkülâtı mübalağa ediyorlar, sanırım. Eğer imkânını temin edebilirse muallim, bundan çok kıymetli malûmat elde edebilir. Bir çocuğun çalışıp çalışmaması, ailesinin ahvali ile münasebattır. Avrupanın büyük şehirlerinde öyle çocuklar var ki sabahleyin mektebe - evde iş işledikten veya para kazanmak için çalıştıktan sonra geldiklerinden - yorgun geliyorlar. Diğer bazı çocuklarda var ki biz (tenbel) diyoruz. Halbuki sadece uykusuzdur. Çünkü başlı başına bir yatağı yoktur.

Muallim, çocuğun bu ahvalini bilirse şüphesizki çocuğa karşı vaziyeti değiştirir.

Yoksa meselâ uykusuz çocuğa, tenbel damgasını basacak olursa pek haksızcasına bir iş yapmış olur ve bu haksızlık, çocuğun bütün hayatı üzerine tesir icra edebilir.

Muallimlerin, evleri ziyaret etmeside mümkün olan yerlerde arzuya şayandır. ve bu bapta çabucak meys da olmamalıdır. Cinevrede bu hususta eyi neticeler elde edildi.

Bilmukabele aileninde mektebi tanınması lâzımdır. Bazı memleketler var ki oralarda derslerin, ebeveyne de faydalı olacağı ve binaenaleyh ebeveynin ne vakit olursa olsun mektebe gelebilmesi esası kabul edilmelidir, deniliyor. Bu, her yerde kabili tatbik de-

ğildir.

Ebeveynin hepsi birden gelirse ne olacak, diye korkuluyor. Bu korku varit değildir. Her kes her zaman gelebilir denilse bile belki hiç kimse gelmez. Bunun içindir ki ayın muayyen günleri tespit edilmiştir. Ebeveyn o muayyen günlerde gelirlerse gelebilirler. ve muallim, onların huzurunda, dersine devam eder.

Şehirlerde ebeveynin yarım günü, çocukların ne okuduklarını görmeğe hasredebilmeleri güçtür. Fakat köylerde, işlerin az olduğu meysimde mümkün olabilir. Sene nin sonunda, çocukların işlerinden bir sergi yapmak, müteaddit günler devam edecek olan bu sergiye ebeveyni davet etmek ve eserlerin izahını çocuklara yaptırmak pek muvafıktır.

Başka bir vasıta daha vardır: Ebeveyn içtimai. Gice çocuklar mektepte yok iken ebeveyn ile muallimlerin içtimai. Muallimlerden biri, hem aileyi hem mektebi alâkadar eden bir mesele üzerine müsahebe yapar. Meselâ bana sorduğunuz, çocuklara siğarayı müsaade etmeli mi etmemeli mi meselesi ebeveyne verilecek konferanslardan birinin mevzuu olabilir. keza cinsi şeylere dair malûmat verme gibi nazik bir meseleyi de tetkik ederek kendi noktai nazarını söyler.

İnzibatsız çocuklara edilecek muamele ve şehirlerde nasıl çocuğun hangi sanatta daha eyi muvaffak olacağı üzerinede müsahebe yapılabilir.

Ebeveyn ile muallimleri tem-masa getirecek en iyi vasitalardan biri de(ebeveyn - muallimler cemi-yeti) teşkilidir. Ekseriya bu cemi-yetler, ebeveynin, mekteplerdeki tedrisatla alâkadar olmasından do-ğar. Biraz sonra bu mevzu üzerine döneceğim.

Tahriri temaslar temini dahi düşünöldü: Bu talebenin mesaisini gösteren karnelerle temin ediliyor yalnız ben öyle memleket biliyo-rum ki bu karnenin üstüne büyük harflerle: «Bu karneye yazı yazmak ebeveyne yasaktır» yazılmıştır. Çok yazık... Bunun tam aksi ya-pılmak lâzım : «Mülâhazaları ebeveynden reca olunur» denil-meli idi. Bu suretle aile ile mek-tep arasında daimi bir muhabere yolu açılır ve bazen pek iyi ne-ticeler verebilir.

Vasitalı temaslardan biride gazetelerledir: Matbaacılığımızın, matbuatımızın az zamanda inkişafı nazarı dikkatı mı celbetti. Matbu-atla şunu da temin edebilirsiniz: haftada bir sütun veya bir sahi-fenin aile ile mektep arasındaki rabıtaya hasredilmesini bir gaze-teden reca edersiniz. Yukarıda zikrettiğimiz meseleleri, muallim, tahriren bir sütünde izah ile ebe-veynin de ne düşündüklerini bil-dirmelerini reca eder. Bir mektebe yeni bir usül sokulunce, muallimler, bu usül hakkında ebeveyni bu sütunlarda tenvir eder ve bun-dan sonra çocuklarına neden başka tarzda tedrisatta bulunulacağını izah eyler:

En kolay kabili tatbik olanını

en sona sakladım: Bu, aynı za-manda, netayici daha uzak zaman-lara tesir edebilecek olandır. ve sizin bu yolda olduğunuzu gör-düm; sizi tebrik ile büyük mu-vaffakiyetler dilerim.

Bu yolda devam ettikçe daha ziyade kani olacaksınız ki çocuk-ların alâkasını cezbeden ebevey-ninde alâkasını cezbetmektedir. Akside öyledir. Bu entreleri kıla-ğuz edinerek, çocukların arzu-larının tezahürüne meydan ver-mek meselâ mütevazi mesken-lerinin vaziyetini bir dereceye kadar islah, çıplak bir odayı tez-yin, evde işe yarayacak bir şey imal ve saire bunlar hep aileyi mektebe ısındıracak en iyi vasi-talardır. (Burada daha başka misal-ler aramağa lüzum görmüyorum. Çünkü sizler, çocuklarınızın entre-lerini benden daha iyi bilirsiniz.) Bu entreleri takip etmekledir ki en tabii surette ailenin içine gire-bilirsiniz. Elişleri dersinden evvel çocuklara, evlerinde kendilerinin yapabilecekleri şeylerden ne nok-san olduğuna dikkat etmelerini tenbih edersiniz talebenizin yapa-cağı bu küçük şeyler yalnız göz ve ellerini terbiye etmekle kalmaz: Aile ile mektebide birbirine bağlar.

Bu vasıta ile bazı memleket-lerde pek mühim sıhhi ve zirai terekkilere elde edildi. Bunları sizin benden daha iyi bildiğinize kaniim. Çünkü siz tecrübe yap-maktasınız.

Bir misal daha vereceğim: Bir meslek seçme meselesi. Seçeceği

meslekte çocuğa yardım etmek.

Muallim, çocuğa der ki muh-telif sanat sahiplerine gidip nasıl çalıştıklarını müşahade edin ve ustalarla o sanatın umum için fay-dasını, sıhhata zararı derecesini ve iş bulamama meselesini vesaire konuşun.

Bu hususta çocuklar, ekseriya, ebeveynle konuşuyor. ve babanın bu işi, başkalarından daha iyi bildiğini keşfediyor. Babasının ver-diği izahatı, bir rapor ile sınıfa bildiriyor. Muallimin ve sınıfın bu izahatı fevkalâde beğendiğini gö-rüyor. Çocuğun nazarında baba-sının kıymeti artıyor. Eye varınca muvaffakiyetini hikâye ediyor. Bundan baba dahi pek memnun oluyor ve belki çocuğa bazı nu-muneler veriyor; şu aletleri mek-tepte göster yine getir diyor. Sınıfı, atelyesine davet ediyor, gelsinler ben çalışırken görsünler, diyor veyahut ben, mektebe geleyimde yaptığım işlerden size göstereyim diyor. Bu nevi tesanüdün ne kadar faydalı olduğunu taktir edersiniz.

İşte bu nevi el ele vermeler sayesinde ki yukarıda zikret-tiğim (ebeveyn - muallimler cemi-yetleri) doğdu. ve bunlar mek-tebin etrafında öyle bir muhabbet halesi teşkil etmiştir ki muallimin en büyük istinat noktasıdır. Asarı atika olan yerlerde asarı atika muhipleri cemiyeti vardır. Her yerde asarı atika bulunmaz. Fakat her yerde mektep vardır. Eğerçi mazi büyük isede, istikbal ondan daha büyüktür. (Mektep muhipleri cemiyeti) nin her yerde teşekkül etmesi lâzımdır. Teessüs edince, ça-

lışacak pek güzel saha var: Mek-tebe bir oyun sahası veya jimnas-tik aletleri tedariki, mektep kütüp-hanesini zenginleştirmek, mek-tebe resimli mecmualar vesaire vermek. Hasılı alâkadar olunce mektep için yapılacak pek çok şeyler vardır.

Bu (ebeveyn - muallim cemi-yetleri) nin manevi sahada da çok eyliğı olur. Ebeveyn ile mektep arasında vukua gelmesi muhtemel ufak tefek anlaşılamazlıklar, doğ-rudan doğruya temas sayesinde, çabucak zail olur. Çünkü iki ta-rafta aynı gayenin peşindedirler.

Bu uzun izahattan şu bir kaç nokta hatırimızda kalsın:

1 — Mektep ile aile el ele vere-rek çalışmalıdırlar. Çünkü ikiside çocuğun ve memleketin eyliğini aramaktadırlar.

2 — Mektep ile aile arasında bazen ufak tefek anlaşılamazlıklar olabilir. Çünkü mektep, nispeten yeni bir müessesedir. Meyus olmi-yalım.

3 — Madam ki bu (gaye) fay-dalı bir şeydir. Buna isal edecek yolları, vasıtaları aramalıyız. Gör-dük ki bu hususta muhtelif mem-leketlerde; muhtelif fikirler öne sürölmüş tatbikatına geçilmiştir.

Denizlide de bu fikirlerin bir kısmı belki kabili tatbiktir. Bun-dan başka, sizler ki beni bu kadar dikkatla dinlediniz, sizler dahi başka daha iyi fikirler bulabilir-siniz. Esas şudur: Bu bapta önü-müzde çalışılacak güzel bir saha var: Zekâ ve cesaret ile işe atıl-malıyız. Netekim siz bunu, mu-

Tahassür

— İzmir için —

Hayalimin ufkunda yine kara duman var,
Çalkalanıyor başımda dağlar kadar dalgalar!..
Kudurmuş fırtınalar bu gün ılık çalıyor,
Şu uğursuz geceler kalbimi parçalıyor!..
Bir sabah ayrılmıştım gözümden kanlı yaşlar,
Avutmakçın kendimi bağrına bastım taşlar!
Ayrılık, unutulmak bilirsin ki pek acı,
Elbet yarden beklenir bu derdimin ilacı..
Şefkatli kollarında avuturum tasamı,
Öğrenmiştim orda ben türemi hem yasamı.
Akşam olunca günü bağrına basan deniz,
Aşkınin hicranile azmı solan bet beniz?..
İşte açık duruyor senin gibi kucagım,
Söyle Leylâl sana ben geçmi kavuşacağım?..

Ankara
19 - 8 - 930

Tozmanlı oğlu
Mustafa Ertuğrul

vaffakiyetle yapmağa başladınız.

**

Profesör Bovet 1 Nisan 930 da İzmir'e geldi. İzmirde beş ayda bir, Denizlide iki konferans verdi. 11 Nisan cuma günü Denizlide verdiği konferans ile İzmir maarif muntakasına veda etti. 1 Nisanda Denizliden İzmir'e avdet, 13 Nisanda Gül Cemal ile, Maarif vekâletinin daveti üzerine, İstanbul Darülfünununda da iki konferans verdi.

İzmir Maarif ailesi, ta Denizliye kadar on bir gün ilim bayramı yaptı.

Geçen sene Profesör (Ferriyer)in bu sene Profesör Bovet'nin

İzmir ve havalisini ziyaretlerini temin eden İzmir vilâyet umumi meclisinin muhterem azalarına, vali Kâzım paşa hazretlerine, Maarif emini Fuat beyefendiye ne kadar teşekkür etsek azdır.

Cinevrede senelerce bu zatlara talebe olmakla ve bilâhare profesör Bovet'ye piskoloji labratuarında asistanlık etmekle mütehir mütercim ise; yaptığı tercümanlık ve mütereccimlik işleriyle meslekdaşlarına naçiz bir hizmette bulunmakla derin bir sevinç duymuştur. Muhterem hocamın bu güzel konferanslarının güzel İzmir kıyılarından Kars yaylalarına kadar dalgalanmasını dilerim.

M. Rahmi

Schiller'e göre bediî terbiye

1

Schiller — Über die aestetische Erziehung des Menschen; Über anmut u. Würde; Über das Erhabene; Über den moralischen Nutzen aestetischer Sitten — eserlerinde bediî terbiyenin lüzümü ve — bilhassa ahlâkî terbiyeye olan te'siri bakımından — ehemmiyetini aydınlıkla göstermiş, muhafazalarda bulunmuştur.

1— Hissiyat ve temayülle-
rimizin, kısa bir tabirle enfusî
« Beveggrund » motiflerin
sıcak ikliminden, hiç bir vasta
olmadan mahz aklın «katego-
rischen Imperativ»in, mutlak
vazifenin souk iklimine geçe-
meyiz. Ruhumuzda, onu ahlâ-
kî kanunlardan müteessir
edecek tarzda bir aksül'amelin
tahaddüsü lâzımdır. Sıcaktan
souğa geçişte nasıl aykırı un-
surları kaynaştıracak dere-

cede mutedil bir iklime ihtiyaç varsa, ruhî sahada da enfusî motiflerin yerine ahlâkî kanunların, temayüllerin yerine aklın hakim noktaya geçişinde de enfusî motiflerle aklî motifler, insiyakla akıl arasında samimî bir bağlan-tıya ka'î lüzum vardır. İşte bu müsait ruhî muhtî temin edecek bediî terbiyedir.

Schiller beşerî hissiyatı akıllandırmak için evelâ bediîleştirmelidir der. Bediî terbiye ferdî tamamıyla gözetir, ahlâkî ve fikrî terbiyeyi birbirinden ayırmaz, her ikisine de aynı derecede ehemmiyet verir; insiyak ve akıl arasındaki ittiratsızlığı kaldırır, ahenk ve imtizaç temin eder. İhtibarî ha'le aklî hal, madde ve şekil, infialilikle faaliyet, duygu ve düşünce arasında

1 Yohann Ehrstoph son Schiller 10 .X1. 1759 da Würtemberg'in Marbach kasabasında doğdu; 9.V. 1805 de saat on yedi ile on sekiz arasında öldü. Babası Yohann Kaspar Schiller, annesi Ebisabeth Dorothea'dır. Hayatı acı mahrumiyetler içersinde geçmiştir. Cihan edebiyatının en mümtaz dahilerindendir.

E. H.

iki aykırı unsurun kaynaştığı (zuv ischenstandig) meyancı, mutevassıt bir hal bulunur; bu hali doguran güzelliştir. Hissiyatımızda zihniyata hürmet, zihniyatımızda da hissiyata yunelmiş temayülleri güzelliği takdır kabiliyetimize medyunuz. «Güzel,» «als ruhige Form» asude şekliyle vahşet hayatını mülâyimleştirir. hislerden fikirlere geçişi kolaylaştırır, mücerret kuvvetleri «als lebende Bild» canlı hayallar halinde hissî kudretlerle kuvvetlendirir, malûmatı hads, kanunları his haline irca eder.» (1) O halde bedîi terbiyenin vazifesi hassasiyeti tekemmül ettirerek aklın hücumlerine, akli da tekemmül ettirmek suretiyle hissiyatın ilcaî hamlelerine karşı hazırlamaktır. Bir taraftan hassasiyeti inkişaf ettirerek fertle harici alem arasındaki münasebetleri kolaylaştıracak diğer taraftan da akla tedrici tekemmüllerle harici tesirlere karşı en büyük istiklâl temin edecek diğer tabirle hissiyatta infialiliğe, zihniyatta da faaliyete, şiddet verecektir. Bir ferde aynı zamanda iki türlü te'sir ilk bakışta yekdiğerine aykırı gibi görünüyorsa da

hiç te öyle değildir, bil'akis birbirini temamlar, çünkü şahsiyeti hakkında daha aydın bir şuura malik olabilmesinin harici te'sirlerin edlndirecekleri intibalara, harici te'sirlere mukavemet için de spontaneitat tav'iyet ve şahsiyetin olgunlaşmasına ihtiyaç vardır.» İkisi birleşen yerde tam manasiyle istiklâl ve hürriyetini kavramış, varlığını anlayan insanlar birleşirler.»² Hassasiyetle akıl, teessürî hallerle fikirler arasında mezkûr bağlantı nasıl tesis edilecektir. Hissiyatımız bizi tabîi, aklımız da ahlâkî kanunlarla mecbur etmektedir; görülüyor ki her iki takdirde de mecbur vaziyetteyiz. İşte bedîi terbiye bizi yalnız akıllı bir mahluk olduğumuzdan değil aynı zamanda his ve akle tabîi vaziyette bu mecburiyetten kurtarmalıdır; demek oluyor ki bizi birinden kurtarup ta diğer direktiflere mecbur etmemeli, mutlak bir surette her türlü mecburiyetten kurtarmalıdır, Bu takdirde — tabîi kanunlariyle bizi mecbur eden — teessürî hal ve ilcaatımızın fizikî, dinamik kuvvet ve şiddetini gaspetmiş olacağımızdan akli düstürlerle ar-

monize etmiş oluruz akli kanunlardan da ahlâkî mecburiyeti gasbedeceğimizden hassasiyetimizin istediklerine yaklaşılmış oluruz; o halde maddeye şekil, şekle de şe'niyet vermeye çalışacağız demektir. Schiller bu husustaki nazariyesini şu suretle ortaya koyuyor: hakaretinize müstehak bir kimseye muhabbetimiz olursa tabiatın cebri karşısında ruhumuz sıkılır, isyan eder, diğer taraftan mütevazın seciyesiyle kendini bize zorla sevdirmiş olan birine husumet besleyecek olursak akıl ve vicdanımız bizi müatep görürüz.

Bir kimse kendini hissiyat ve aklımıza beğendirecek olursa diğer tabirle hem muhabbet hem de hürmetimizi kazanacak olursa — hiç bir kuvvet tarafından tazyik edilmeyeceği için — mezkûr şahsı gayet serbest bir tarzda sevebiliriz. Güzellik hissî ferdi hissiyat aleminden fikrî aleme maddî alemden ideal aleme iletir; ideal alemden maddî aleme, akliyattan hissiyat alemine bizi yunelten ve idare eden de yine odur. Schiller ihtibarilikten akliliğe, ilcaî motiflerden ahlâkî kanunlara

geçebilmek için bizde ilcaî, akli ufulelere müsait ve ya gayri müsait ruhî bir vaziyetin tahaddüsüne ihtiyaç olduğunu iddia ediyorlar. Aceba mezkûr ruhî vaziyetin mümeyyiz vasfı ne olabilir ve bu geçiş işlerinde ne dereceye kadar müessirdir? İlcaî motiflerle mukayyet olan fert harekâtında sırf aklına tabî kalabilmesi, infialî vaziyetten faaliyete geçebilmesi için muayyen geçiş ve intikal zamanında her türlü determination icaptan sıyrılmış, blosse Bestimbarkeit hür, mutlak bir mahz icapçılık halinde bulunmaktadır. Ferdiyeti mahzûrlü bir halde aksatmadan hissiyatın esbap ve mucibelerinin bertaraf edilmesine imkân yoktur. Hissî ve akli ufuleleri tayin eden esbap ve mucibeler arasında uyanık ve ihtiyatlı ihtimamlarla muvazene temin etmek icabeder. «Terazi kefe-leri boş oldukları zaman, aynı seviyede mütevazın vaziyet alırlar; müsavi ağırlıklar konulduğu zaman da yine aynı seviyeyi muhafaza ettikleri görülür.»¹

İlcaî motif — icaplara akli icapları karşı koyacak olur-

1 Schiller : Über die aestetische Erziehung 17 er Brief

2 Schiller : Über die aestetische Erziehung des Menschen 13 er Brief

1 Schiller : Über die aestetische Erziehung des Menschen 20 er Brief.

sak, ruh her iki cephede faal olmakla beraber fiziki ve ahlâkî hiç bir tazyik görmeyeceği için Schiller'in «aesthetische Zustand» dediği bedîi hale malik olur. Bununla ake, hatta hissiyatı sahasında bile, oldukça geniş bir nüfuz ve faaliyet hürriyeti bahşetmiş, hissiyatın kendi sahasında bile, ilcaî hamle kudretini bir dereceye kadar hafiflemiş oluruz. Bedîi terbiye ferdi hissiyatın esaret, ahlâkî kanunların hamlelerinden kurtarır, ferde hayatî direktiflerini doğrudan doğruya kendi tayin edebilecek derecede hürriyet ve iktidar edindirir; ruhi ufulelerden munhasıran birini iltizam etmediği için ruhi kudretlerimize mütevazın inkişaf imkânları hazırlar. Bu bedîi halden ahlâkî hale geçmek, fiziki halden bedîi hale geçmekten daha kolaydır. Bedîi his ve kültürle mücehhez bir fertte ahlâkî düstür ve hissiyatı inkişaf ettirmek için tezahürata müsait fırsatlar vermek kâfi gelir; halbuki ilcaî vasıfları bedîiye kalbetmek için ferdin tabiatını değiştirmek icabeder. Schiller fert ve nev'in tekâmülünde üç merhale kayd ediyor :

«Fert fizikî halinde munhasıran tabîi kuvvetlere tabidir; bedîi halinde de bu kuvvetlerden kurtulur, ahlâkî halinde de onlara hakim olur» 1

2 - Bedîi terbiye yalnız fiziki hallerden ahlâkî hallere geçmeyi kolaylaştırmakla kalmaz, doğrudan doğruya ahlâkiyete de mühim yardımlarda bulunabilir. Menşei irademizde olan beşerî bir faaliyet hür, akli düstürlerimiz tarafından tayin edilmek şartıyla ahlâkî olabilir. Hürriyet ve ahlâkiyetin karşılaşacakları ihtibarilikleri yenecek derecede kuvvetlenmiş olması lâzımdır. Haricî te'sirlerin şiddeti nispetinde ahlâkî irademizde mukavemet edecek derecede kuvvetli bulunmalıdır. Haricî te'sirler ne kadar-hatta hic denecek derecede - ehemmiyetsizse bile hiç bir ihtibarı sebebin tayin etmediği sırf şuurumuza dayanan faaliyetlerimiz ahlâkî hallerini muhafaza ve devam ettirebilirler. İhtibarı motifler ahlâkî irade kudretini açığa çıkarırlar, o kadar, takyit etmezler; hatta onlar ahlâkî duygularımızı aldatabilirler de. İrademizi aldatıcı müştehlere karşı korunmak, kuvvetlendirmek za-

ruridir, işte bedîi terbiyenin ahlâkî terbiyeye yapacağı faidelî rolü bu alabilir. Bu gayeye ulaşmak için bedîi terbiyenin yaptığı te'sirleri menfi ve müspet olarak ikiye ayırabiliriz; menfidir, çünkü ihtibarı motifleri tahrip ediyor, dumura uğrıyor; bedîi his bayağı ve iptidai insiyaklarımızı mülâyimleştirir; o, her türlü şiddetli tezahürleri hakaretle rededer, te'ssürî halleri tadil eder, kısa bir ifade ile ahlâkî düstürleri aksatan, inciten ilcaî tezahürleri hükümü altına alır, böylelikle ahlâkiyete doğru hürriyet ve yükseliş yolu açar. Müspettir çünkü ruhumuzda ahlâkî duygu ve temayülleri uyandırır, kuvvellendirir, benliğimize ahlâkî aşk ve heyecan aşılar. Bu takdirde ihtibarı motifler, ahlâkî faaliyetlere engel olmak şöyle dursun bil'akis vazife yollarında bize yardımlarda bulunduğu görülür. Ahlâkiyetimizin muhtelif tezahürlerini ikiye irca edebiliriz : a) hissiyat her hangi bir faaliyeti teklif eder, irade de ahlâkî düstürlere uygun olup olmayışına göre mezkûr işi yapılıp yapılması hususunda karar verir

b) her hangi bir işi akıl teklif eder, irade, hissiyatın muvafakatını istimzaca lüzum görmeden, derhal ittiba eder. Her iki takdirde bedîi his ahlâkiyet için son derece faidelidir. Hissiyatın ahlâkî düstürlere aykırı, bayağı bir iş teklif ettiğini farzedelim, mezkûr hareket akıl tarafından ret edilmezden evel bedîi hissiyatın mukavemetiyle karşılaşacaktır. [Menfi te'sir esasına ittibarar]; işi akıl teklif edecek olursa, yine bedîi his sayesinde hissiyat aykırı durmak şöyle dursun, bilakis işin bir an evel olmasını kolaylaştıracak, çabuklaştıracaktır. (Müspet te'sir esasına ittibaen). Bu nazariyeyi Schiller iki misale tatbik ediyorlar a) Asinin biri ele geçiyor ve bir asker tarafından muhafaza altında sevkediliyor. Yolda, asker, yorgun bir halde bir ağacın gölgeliğinde istirahat edeyim derken uyuveriyor. Asi, askerin ağacın dalına astığı silâhı görüyor, muhayyilesinde silâhı ele geçirip askeri öldürerek kaçıp kurtulma gibi bir hayal uyanıyor. Henüz kararını vermeden asker uyanıyor. Farzedelim ki asker uyanmadan asi bu fikrinden vazgeçmiş

olsun, bu takdirde birinci hal karşısındayız demektir ki burada hissiyat (korunma insiyakı) teklif ediyor, akıl karar veriyor. Asî mezkûr cinaî işe ahlâkî kanunlara saygısı olduğundan teşebbüs etmedi. Eger asî bedî hissiyatla mücehhez olmuş olsa idi işi aklına hiç danışmadan ayıplı, bayağı bulduğundan hemen reddederdi.

b) Adamın biri, tesadüfi olarak, bir nehrin kenarında gezinirken nehirde bir kaç kişinin boğulmakta olduğunu görüyor, onları kurtarmak emeliyle kendini nehre atıyor. İşte akıl tarafından teklif edilip te, ahlâkî düstürlere muvabık bir tarzda yapılan bir iş (korunma insiyaklarının aksine olarak, ikinci hal). Bu adam da bedî hissiyattan nasibedarsa ahlâkî düstürlere ittibaen yaptığı fedakârlıklardan mahzuz olacağı tabiidir; bu suretle ahlâkî vazifeler hoşuna gidecektir. Maruzatından bedî hissiyatın ahlâkiyete zararlı ilcâi hususiyetleri dumura uğratmak ve faidelilerinin de kuvvetlendirmek suretiyle ruhumuzda ahlâkiyetimize uygun bir va-

ziyet doğurmakta olduğu kolaycılık anlaşılır. Güzellik zevki ahlâka lehtarlıkla kalıyormaz, hatta onu kanun derecesinde kuvvetlendirir de. Bedî hisse uygun bir hareket ahlâkî karakter mahsulü olmuyabilir, bununla beraber kanunî olmaktan geri durmaz; diğer tabirle enfüsi, ahlâkî olmaksızın afaki ahlâkî olabilir. Birinci misalde gördük ki bir iş plânı aklî ahlâkî sahaların kontrolünden geçmeden bile bedî his tarafından tevkiif edilebiliyor. O adam ahlâkî histen tamamen mahrum bile olsa idi yine mezkûr fena işten vazgeçebilecekti. Ahlâkî hissî yokluğu afaki ahlâkiyeti kararının kanuniliğini imkânsız kılamiyacaktı. Enfüsi ahlâkiyet bakımından kanunî faaliyetlerin hiç bir değeri yoksa da, cemiyet için çok mühim olduğunu kaydetmeliyiz. Kanunilikle bedî hissimiz ilcâi hamle ve ihtiraslarımızı durdurur, bilhassa bunlar fiziki ve içtimâî nizamlara tahakküm edecekleri esnada.

Buraya kadar Schiller'in bedî terbiyenin rolleri hakkındaki fikirlerini arzitmeye çalışacağım Bütün bu arzet-

tiklerimde bedî terbiye gayeye ulaşmak için bir vas-tadan ibaret kalıyor. Aceba güzellik hissi terbiyevî ideali-mizin esasını teşkil eden un-surlardan biri olamaz mı? Schiller'in bu husustaki fikir-lerini araştıralım. Kant'ın tespit ettiği gibi terbiye en büyük gaye olarak kalacaksa bedî terbiye de ancak bir va-sita olmaktan kurtulamaz. Schiller, Kant'ın terbiyevî ide-alini değiştiriyor. Kant hissi-yatımızın hareketlerimizin ah-lâkiyetini temin edemeyeceğini iltizam etmede haklıdır, fakat bazı temayüllerde muvafık kalsalar bile hissiyatın aklî kanunlarla birleşmesine lü-zum olmadığını söylemesi doğru olamaz. Fert aklına seve seve hazla tabî olma-lıdır. Ahlâkî vazife ve haz birbirlerine gayet sıkı bağ-lanmış olmalıdır. « Tabiat ferdi akıllı, hassas mahluk olarak yaratmıştır, o-ezelden-birleştirdiğini ayırmamayı fer-de bir vazife olarak empoze etmiştir fert en dini lâhuti lezahürlerinde bile hassasiyeti bertaraf etmeyerek bir kıs-minin zaıflarını diğer kısmın esaretine istinat ettirmeyecek-

tir » 1 İttiratsızlığın yerini samimî bir kaynaşma ve im-tizaç işgal etmelidir. Akıl, hassasiyeti kendine düşman değil dost edinmelidir. » Yıkılan düşman tekrar kalka bilir, barışan hakikaten mağluptur.» 11 Schiller insiyakı aklıyla ahenktar bulunan haluk ferdi, mezkûr iki unsuru muarız bulunan ferde üstün tutmak-tadır. Hassasiyeti kuvvetli olup ta bütün tezahürlerinde aklını istinzace mecbur kalan bir ferde nispelle ahlâkî ka-nunlarla, aykırılıştan te-mayül ve hassasiyetine emni-yelle bağlanan serbest ve ol-gun şahsiyetler daha fazla hayret ve takdire lâyıktır. İnsiyakla akıl arasında arzet-tiğim ahenk «mükemmel vah-det» temsil eder, bu hali ken-dinde tecessüm ettiren ferde de «shöne Seele» güzel ruhla mücehhezdir diye biliriz. «Ahlâkî his beşeri hissi hiç bir aykırılığa meydan verme-yecek tarzda hiç korkmadan iradenin idaresini tamamen muhabbele terk ve havale edebilecek derecede tekemmül ettirecek olursa bu hale «gü-

1 Schiller : Über aumut u. würde.

zel ruh» deriz. 1 Böyle bir ruh en ağır ahlâkî vazifeleri gayet kolay yapabilir, çünkü akıl hiç bir vakit hassasiyetle aykırılaşmıyacak, hissiyat hiç bir vakit akıl tarafından kontrol ve tasvibe muhtaç bir temayül göstermeyecektir. Bir fertle hissiyatla akıl yekdiğeriyle muarızsa ahlâkî vazifelerin ifası çok güçleşir çünkü her adımda ahlâkî kanunların kontrolna ihtiyaç duyulacaktır. Güzel bir ruh için ahlâkî faaliyet gayet tabii, cebirsiz, bütün ruhi kudretlerin mahsulüdür. III

Bedî terbiyeyi tatbik imkânı. Aceba güzel ruhu nasıl elde edebiliriz? Mezkûr muarız iki unsuru, ileride en ufak sızınhya imkân vermeyecek mükemmel bir tarzda armonize etmek, imtizaç ettirmek imkânı var mıdır? Bunun adeta muhal olduğunu Schiller bile itiraf etmektedir. «İki sahibe hizmetin daima iyi gülmediği malûmdur» Ahlâkî kanunlar elimizdedir, onlardan belki yararlanabiliriz, halbuki fiziki zaruretlar tabii kanunlara tabidir, onlarla

ahlâkî kanunlar arasında ne kadar tam ahenk bulunsa bile daima ihmal edemeyiz. Bir ittiratsızlık tehaddüsünde fedakârlık yapacak olan akıl değil hissiyattır» Güzel bir vasıf karşısında temayülleri tavzif ederek hissiyatın idaresine veren aklın kendidir, insiyak bu imtiyazı sul istismale kalkışınca yuları çekecek te yine o dur. 1 Görülüyor ki «güzel ruh» imkânların son haddine kadar fedakârlıklarla yaklaşacağımız mukaddes bir ideal olarak kalıyor. İnsiyakla akıl arasında tam bir ahenk temin edilemediği müddetçe akıl -ahlâkiyat sahasından tamamen uzaklaştırmamak, şartıyla - hissiyat üzerinde hakimiyetini yaşıyor. Hissiyat ne kadar itaatli davranırsa akıl da serliliğini o nispette hafifletir; bu, güzel ruhun idealine yönelen direktiftir» Her hangi faaliyetiinde insiyak iradeye taarruz etmek isterse irade katliyen müsamaha etmemeli, şiddetle mukabele ederek istiklâlini göstermelidir ; irade faaliyete

Hak şiirleri:

Antepli Hasırcı Zade Mehmet ağanın şiirlerinden:

Mersiye

Matem ayı geldi gene can bunda dayanmaz.
Kan ağlasada didelerim giryeye kanmaz,
Bu ayda yanıp ağlamayan haktan utanmaz,
Yansuno gönül ateşe bu hale ki yanmaz.
Kör olsun o gözler ki bu dem kane boyanmaz.

Bu mahtaki şahı resülün kürrei aynı.
Çok sevgilisi Fatımanın nazlı Hüseyini,
Düşmanlar ana eylediler bu ayzile kini,

geçer de hissiyat takibedecek olursa iradenin şiddet yerine müsamaha göstermesi icabeder » Bedî terbiye hakkında Schiller'in eserlerinde görülen fikirlerini hülâsa halinde arz etmeye çalıştım. Mezkûr fikirler terbiyede, Kan'ın düstürleri kadar muhım, mümtaz, saygılıdır. Schiller bedî terbiyeyi tatbik tarzları

üzerinde bizi aydınlatmıyor. Be'is yok. Büyük Schiller'in bedî terbiye ideali cazip ihtisamiyle taayyun ettikten sonra ihtiyaç ve imkânlarla göre onu aşk ve fedakârlıklarla tahakkuk ettirecekler sağolsun : Türklük, beşeriyet!

Terbiye muallimi
Eyup Hamdi

Nigde

1 Schiller: Über amunt u. wärde

Yansun o gönül ateşe bu hale ki yanmaz,
Kör olsun o gözler ki bu dem kana boyanmaz.

Ol padişahi kişveri lâhutu emanet.
Ol gevheri pakizei deryayı velâyet
Atşan olarak çekti sere camu şehadet
Yansun O gönül ateşe bu haleki yanmaz.
Kör olsun o gözlerki bu dem kane boyanmaz.

Tükür iki alemde ruhu ibnî ziyade
Oynattı atın lübile meydanı riya
Ol şahı koduatı belâ icre piyade
Yansun o gönül ateşe bu hale ki yanmaz
Kör olsun o gözler ki bu dem kane boyanmaz;

Düştükte o şeh zahmeseri ile zemine
Başladı hevatını harem ahu enine
Lâ'net dimeyim ya ne diyim şemri (1) laine
Yansun o gönül ateşe bu hale ki yanmaz.
Kör olsun o gözler ki bu dem kane boyanmaz;

Masumların bağı hararetle yandı

(1) salınarak yürümek, şiddet «ahteriden.»

Oklar dokunup kimisi al kana boyandı
Bu vakıadan gökte meleklerde utandı
Yansun o gönül ateşe bu hale ki yanmaz
Kör olsun o gözler ki bu dem kana boyanmaz

Lânet ile anmaz ne gerek namı Yezidi
Çün kendisi kesmiş idi rahmetten ümidi
Kahhar bilir neyler o cebbari anidi
Yansun o gönül ateşe bu hale ki yanmaz
Kör olsun o gözler ki bu dem kane boyanmaz

Hafız koma elden tutuşup dameni ahu
Ak eyle hemen ağıyarak çeşmi siyahu
Gözyaşı ile yaykaywer çirki günahu
Yansun o gönül ateşe bu haleki yanmaz
Kör olsun o gözeler ki bu dem kana boyanmaz.

Toplayan

Hasırcı Zade

Hikmet Turhan

Mehmet

Sokrat

399 — 368

Kadim Yunanistanın en büyük filozoflarından olan sokrat, heykeltraşlıkla maişetini temin eden « Sophronisque » isminde bir heykeltraş ile « Fenart » namındaki bir kabileden 77 nci olimpyadın üçüncü senesinde yani kablemilât 399 tarihinde Atınanın Alopes köyünde dünyaya gelmiştir. Atinadaki teamül vehile Sokratta ilk tahsilini evinde hususî muallimlerinden gördü. Bundan sonra babasile beraber heykeltraşlığa çalışmaya başladı. Bu mesleğe çalışırken bir taraftanda bazı muallimlerle temas ediyor ve onlardan ders alıyordu.

Zekâ ve kabiliyetini takdir eden muallimler bu fevkalâde çocuğun heykeltraşlıktan ziyade filozofluğa kabiliyetli olduğunu ve büyük bir adam olmağa namzet bulunduğunu söylüyorlardı. Bu kabiliyeti ilk defa sezen meşhur muallim

ve mütefekkirlerden « Kriton » un yardımile Sokrat oldukça maharet kespettiği heykeltraşlığı terk ederek bu andan itibaren bütün hayatını felsefeye vakfetti. Esasen küçüklüğündenberi felsefe ve fenne çok meraklı idi. Bu devirde gerek felsefeye ve gerekse buna merbut diğer ilimlere hakim bir vaziyette olan (Naturaliste - Natüralist) ve (Sophiste - Sofist) lerdı. Sokrat tamamen felsefe ile meşgul olmağa başladığı vakit Naturalistlerin ve Sofistlerin felsefe, riya ziye, fizik ve gramer gibi bütün eserlerini tetkik etmişti. Fakat o bu eserlerden ziyade diğer şahsî münasebette bulunduğu filozoflardan daha ziyade istifade etmiş olduğundan dolayı tahsili daha fazla şahsî olmuştu.

Gerek sofistler ve gerekse daha bazı mütefekkirler Sokratı Sofistlerden addettikleri halde, Sokrat bizzat orijinal fikirlerle bunlardan ayrı kal-

mış, bilâharede Sofistlerle hayli münakaşalara girişmiş ve bütün müddeti hayatince Sofistlere karşı bir teneffür his etmiştir.

Bu ana kadar felsefe «tbii- Naturelle» ve «kevnî - Cosmologique» bir felsefe idi. Felsefenin bütün gayesi vücudun, yerin ve gökün ne olduğunu anlamağa masruftu. Astrologie fiziğin bir şubesi idi. ve bütün gayeler her şeyin künhünü «origine» aramakta tecelli ediyordu. Bu mudiliyet içersinde insan büsbütün ihmal edilmişti. Sokrat tetkik ettiği ilimlerin pek umumî olduğunu ve insanları bilfiil ameliat sahasına sevk edemediğini görerek bunlarla oğraşmağı lüzumsuz ve faidesiz bulmuştu.

Ona göre fizik ve riya ziyaat hayatta icap ettiği kadar ve insanlara müfit olacak bir tarzda öğrenilse kâfidir. Yerin, gökün öğrenilmesile ve bilvesile astorolojinin bilinmesile hiç bir faide ve gaye istihsal edilemez. Bunları idare ancak allahın va allaha tabi bir çok mabutların vazifesidir.

Bizim yalnız gaye ve emelimiz bizi faziletli yapacak olan insanî daha doğrusu ah-lâkî şeyleri öğretmeliyiz, di-

mekle felsefeyi Naturalist ve kozmolojik bir sahadan çıkarak «Antropolojik - Anthro-pologique» bir sahaya vazetmiştir. İşte bunun içindir ki Sokrat, çok eski devrlerdenberi icrayı hüküm eden felsefenin tetkik sahasını değiştirerek büsbütün yeni bir mecra açmış ve bütün nazarları mabadettabii nazariyelerden insana çevirmek suretile hari-kulâde dahasile felsefede mühim bir inkılâp yapmıştır.

Bu hususta «Çiçeron - Cicerone» demiştir ki: «Sokrat felsefeyi semadan yere indirdi. Kâinatın menşe ve teşekkülü hakkındaki nazariyelerden çevirüp şehirlerimize, evlerimize getirdi. ve onu âdetlerimize, eyi ve fena olan şeylerimize tetbik etti.» Gerçi Sokrattan bir müddet evvel sofistler kadim filozoflardan ayrılmışlar, onların felsefeye buldukları namütenahi sahayı kabul etmemişler. Felsefelerinin mevzuunu metafizik nazariyelerden kurtarup insana irca etmişlerdir. Fakat bizzat insanın kendisini değil, insanı mesut olmak gayesini tetkik ve taharri etmesini tavsiye etmişlerdir. Halbuki Sokrat felsefesine bu mevki verdikten sonra hakikatı kendinde,

bizzat kendi ruhunda araştırmış ve insanları mesut etmek için birinci gayeyi fazileti kuvvetlendirmekte bulmuştur. Böylece hakikatları bizzat kendinde bulmak isteyen Sokrat bütün gayei emelî «kendini bil» düsturunda tecemmu ettirmiştir. Sokrat kendini bil düsturuna — bu ibare meşhur «Chilon» tarafından hâk edilmiştir — Delfi mabedinin cephesi üzerinde tesadüf etmiş ve bu tesadüfden sonra bu belîğ ve veciz sözü ilmine mebdde ittihaz ederek bütün müsahabelerinde ve derslerinde mevzubahs etmiştir.

O kendini bil düsturundan insanları iyi yola sevk etmek, aile ve vatani iyi idara ettirmek, hem kendine hem diğerlerine bu noktayı nazardan bir fen teşkil etmek mefkûresini istihdaf ediyor ki işte ona göre asıl ahlâkın gayesi bu oluyordu. Onun noktai nazârınca bütün hadisat ahlâka müntehi olmalı, her hadisenin gayesi, hedefi ahlak olmalıdır. Hiç şüphe yok ki Sokrat bu nazariyesile yani insanı kendi kendine sevk etmekle bu suretle ahlâkî mes'elelerin vücuduna yasal olmuş ve ahlâk ilminin vazii olmuştur. Çünkü bundan evvel ahlâk dinle karışık olduğu gibi aynı zaman-

da böyle bir ilim düşünülümüş bile değildir.

Bu mes'eleden bahisle Kisenofon diyor ki: Sokrat bir an için durup dinlenmeksizin iyi ve fena, doğruluk ve eğrilik, cesaret ve alçaklık hakkında mütemadi bir tetkikatta bulunuyor. ve bunları bir birinden tefrik etmeğe çalışıyordu. Sokratın ahlâk hakkındaki serddetmiş olduğu nazariyatı dört kısma ayrılabilir.

1. - İnsanın kendi nefesine karşı olan vazifeleri:

Bu vazifeler her şeyde kanaat ve itidalı gözetmek suretile telhis edilebilir.

2. - İnsanın hem cinsine karşı olan vazifeleri: Bunun birinci şartı adalettir. Adalet ise ancak kanuna riayet etmekle husul bulur. Mevzu kanunlardan mada bir de gayri mevzu kanunlar vardır ki bu kanunlar dünyanın her tarafında hükmünü icra etmektedir. Bunlara itaat mecburi ve zarruridir. İtaat etmeyenler mutlaka er geç cezalarını bulurlar.

3. - Fazilete bu vasta ile saadete vasıl olabilmek için tatbik olunması icabeden hattı hareketlerdir ki; insanın kendini bilmesi ve bütün ihtiraslarına galebe etmek için çalışması ile olur.

4. - Faziletin esası allaha ibadette kusur etmemektir.

Fakat allaha kusur etmenin en salim yolu, ancak memleketimizin mevzu kanunlarına hurmet ve riayet etmekle olur. Sokrat böylece ahlâkî kaideleri düstur ittihaz etmekle ve bilvesile fazileti meydana koymakla mütefekkirlerin kabul etmek istedikleri bir çok mabutlara mukabil bir allah tanıdığını gösteriyordu Sokratın telakkisince: Bir tek allah vardır. Ve oda bedihi ve isbattan müstağnidir. Allahın varlığı bütün asarile kâinatın mevcudiyet ve tenasübiyle idrâk olunmaktadır. Bununla beraber Sokrat bu veçhile Allahın birliğini ve varlığını isbat ettiği gibi aynı zamanda o zamana kadar carî ola «ruh» «Esprit» telkkisinide cismaniyet ve maddiyet tasavvurlarından kurtarmış ve ruhun ebediyetine kani olmuştur. O diyor- duki: «Ruhun mahiyetide Allahın mahiyeti gibidir» üstadının bu fikrini meşhur talebesi olan «Eflaton Platon» «Fedon Phedon» namile yazdığı eserinde şöyle yazmıştır. «Sokrata göre Allah her şey'e hakim mutlak ve bir ruhu umumidir. İnsanın bedeni bütün anasır madiyeden müteşekkil bir cüz olduğu gibi, ru-

huda, bu umumî ruhdan bir cüzedür. Ruh aslı «L'origine» itibarile gayri cismanî ve Allaha müşabihdir. Allah nasıl göze görünmeksizin bütün kâinatı idare ediyorsa, ruhda aynı onun gibi bedende bulunmakda ve onu idare etmektedir. Beden mahvolur. Fakat ruh onunla beraber mahvolmuyarak müebbet kalır. » Sokrat bu fikirlerle bedenden ayrı bir ruhun, bir mevcudiyetin olduğunu ileri sürmekle «ruhiye» «Spiritualisme» mesleğininde hakikî müessisi olmuşdu. Sokrat bütün bu düşüncelerile felsefe aleminde mühim bir mevki kazandığı ve orijinal fikirlerini neşre başladığı zaman her şey'i bilirim iddiasında bulunan sofistlerin bi aman münakkidi olmuşdu. Sofistlerin her şey'i bildiklerinin müddaaları karşısında, o, gerek derslerinde ve gerekse mubahaselerinde şu sözleri tekrar ediyordu.

«Benim iyice bildiğim bir şey varsa oda hiç bir şey bilmediğimdir.» Dirdi bu sebepten dolayıdır ki Sokrat kani olmadığı hiç bir mes'eleyi kabul etmezdi. Ve bilmukabele her hangi bir mevzuu kendi ruhunda inkişaf ettirmeden kimseye vermek istemezdi.

Sokratın kuvveti üç noktada temerküz ediyordu. Hakikata karşı her türlü menfaattan azada bir muhabbet, talebesine karşı son derece bir muhabbet, hareketlerle, kanaatları arasında samimî bir tesanüt. Bu haslatları üzerinde temerküz ettiren Sokrat zamanının en kıymetli bir pedagoğu olmuştu. Filhakika Sokrat bunu müteakip bütün zamanını ders vermekle binnetice hakikatları meydana çıkarmakla geçiriyordu. Çünkü onun noktai nazarınca manevi bir vuzuh ve bizatihi faalî fazilete vasil olabilmek için mutlaka tedris ve terbiyeye ihtiyaç vardı. Serbest hareketlere ancak serbest bilgi ile, serbest bilgiye ise ancak tedris ve terbiye ile vasil olunabilir. Gençliği umumî içtimai hayatta faideli birer uzuv yapmak vatanın selâmeti noktai nazarından en hayırlı bir iştir. Bunun için terbiye ve tedris vazifesi en ulvî ve ilâhî vazifelerden sayılır. Terbiye ve tedriste sınıf farkı nazarı dikkata alınmaksızın umumî bir terbiye vaziyete hakim olmalıdır. Sofistler hayatta ve devlet içinde maddî faideyi terbiye ve tedris gayeleriyle mezçetmişlerdi. Halbuki Sokratın nazarında terbiye ve tedrisin gayesi bizatihi

kendindedir. Maddî menfaat nazarı dikkata alınmaksızın insanları kendileri için faziletli ve mesut yapmak terbiye ve tedrisin başlıca vazifeleridir. Sokrata nazaren muallim mülûmattan ziyade tedris maharetine malik olmalıdır. Muallim çocuklara kendini sevdirmeyi bilmelidir. ve bu sevgi kuvvetile çocuklara tesir etmelidir. Muallim ders verirken mahirane suallerle fikirlerini çocuğa aşılmalı, çocuğun ruhunu doğru bir tarzda inkişaf ettirmeli ve onları bizatihi fazilete teşvik etmelidir. Çocuk her şeyden evvel nefesine hakim olmalıdır. Çünkü nefesine hakim olamayan kimseler esirden daha fenadırlar. Zevk düşkünlüğü kadar ilmin tekâmülüne mani hiç bir şey yoktur. Arzu ve heveslerinin esiri olanlar faziletin her türlü süne karşı istidatsız kalırlar.

Sokratın terbiye noktai nazarı bilhassa seciyeyi kuvvetlendirebilmek noktasında temerküz ediyordu. Ona göre seciye insanın gerek manen ve gerekse ahlâken kendini tanıması, ahlâkın ve ruhun mütevazî bir surette kuvvetlenmesidir.

Bütün bu gayeler peşinde koşan Sokrat pazar mahalle-

rinde, küçük san'athanelerde, jimnajlarda talebesini etrafına toplar. Onlarla her günkü hayattan aldığı en basit mevzular üzerinde mükâlemeye bulunurdu. Sokratın bu mükâlemesi tabiri diğerle sual sormak usulü bilâhare usuliyat meselelerinin mühim bir bahis işgal etmiş ve elanda etmektedir. Sokratın bu usulüne « Méthodologie » de isticvap usulü derler. Sokrat isticvap usulünü iki şekilde tatbik edermiş biri « müspet isticvap » yahut « istitlâl - in duction in » dir ki: Talebelerine bir hakikatı buldurmak maksadını istihdaf eder. Sual tetkik ve düşünmeği davet edeceği için şahsa en yakın ve en mühim meselelerden başlayarak hadisat hakkında düşünmesini ve hadiseler arasındaki irtibatları, kanunları kendiliğinden bulmasını istintaç eder. Dostlarını ve talebesini irşat için kullandığı bu müsbet isticvap usulünün diğer bir ismid « istilât usulü » yani doğurtma usulüdür. Sokrat bu usulünü annesinin mesleğine telmihen ebellelikle mukayese ederdi. O diyordu ki « nasıl ebe rahmi maderden çocuğu aydınlığa, güneşin ziyasına çıkarıyorsa; bende esasen insanların ruhlarında henüz reyim halinde

mevcut hakikat ve kanaatları kendi usulüme tevfikân harice çıkarmağa yardım ediyorum » o hiç bir vakit her hangi bir şeyi öğrettiğine kani değildi. Belki mevcut hakikatlara doğru bir istikamet verdiğine kani idi. « Benim usulüm ile gitmek ruhta sıkışmış olan şeylerin fena ve hatalı veyahut eyi ve saf olduğunu tetkik ve muayene etmekten başka bir şey değildir. Ben bu hususta tamamen bir ebe gibiyim. Ebe bizzat doğurmaz fakat doğurana yardım eder. Bende bizzat hakikat namına dimağdaki rüşeyim halinde bulunan fikirleri tavzih ve inkişaf ettirmekten başka bir şey yapmıyorum. Netekim bana mutarız olanlar benim bir çok sualler sorduğumu ve fakat hiç bir noktada cevap vermediğimi söylerler. Sebebinide, makul bir cevap verebilmek kudretinden aciz olduğumla izah etmek isterler. Habuki hakiki « illet - cause » şudur. Beni, hakikatları ebe gibi meydana çıkartmağa mecbur eden bir allah vardır. Lâkin bizzat hakikat meydana getirmemeyi ne allah mani olur.

Ben alim değilim va bizzat benim ruhumun mahsulü

olarak hiç bir şey gösteremem. Yalnız benim temas edenler ilk zamanlarda hakikaten çok beceriksiz oldukları halde, zaman geçtikçe gayri kabil inkâr bir terekki gösterdikleri derhal nazarı dikkati celp eder. Bütün bu faaliyette kat'i olan cihet şudur ki onlar benden hiç bir şey öğrenmemişlerdir. Fakat bu sualler neticesinde bizzat kendilerinden bir çok şeyler keşf ederek onları muhafaza etmişlerdir.»

Sokratın bu usulü hakkında meşhur ve sadık talebesinden Ksenofon (Sokrat hakkındaki hatıratım) namile yazdığı eserinde üstadı ile talebesi olan küçük « aristodem» in muhaveresini şöyle yazmıştır. Küçük Aristodemin allaha inanmadığını kurban kesmediğini ve merasimi diniyeye iştirak edenlerle eğlendiğini bilen Sokrat söze başlayarak dedi ki:

— Aristodem! Senin deha ve dirayetine meftun olduğun kimseler yar mı?

— Elbette var şiirde Homirosun, facia nüvfislikte.. Sofokilisin, heykeltraşlıkta Polyekitik resimde ise Zofisin hayranıyım.

— İki sanatkâr farz edelim; Birisi akıl ve hareketten

mahrum şekiller yapan diğeride ziruh vücutlar halk edip onlara düşünmek kabiliyetini verebilen kudreti haiz olsun? Bunlardan hangisini daha ziyade taktire şayan bulursun.

— Gayet tabiidir ki ziruh mahlukatı vücuda getiren sonatkârı daha ziyade taktire şayan bulurum yalnız şu şartla ki bu mahlukat tesadüfün değil bir zekânın eseri olsun.

— İki türlü eser farzedelim: Bunlardan birinin sebebi vücudu meçhul, diğerinin faidesi bedihi ve âşikâr olsun hankisini tesadüfe ve hankisini yaratıcı bir zekâyâ hamledersin?

— Umumiyetle faidesi müşahede olunabilen eseri, yaratıcı bir zekâyâ hamletmek daha makul ve mantıki olur.

— İnsanları iptida halk eden kudretin, basaları kendilerine faideli olsun diye verdiğini zannetmeyormusun? ve gayet üstadane birer eser olan bu hasaların bir zekâ mahsulü olduğuna şüphen var mı?

— Bu noktai nazardan düşünülürse, — bu eserlerin makul ve mahluklarına karşı muhabbet perver bir «alet-Cause» tarafından yapıldığını teslim etmek icap eder.

— Sen zeki olduğuna ina-

yınormusun? İnaniyorsan sende başka zekâ sahibi bir «mıcut-Etre»nin olduğunu kabul etmeyormusun? Bu kadar güzel ve muhtelif şeyleri, kâinatın nizamını, bütün bu gördüklerini «şuursuz - Inconscience» bir tesadüfün eserimi zannediyorsun?

— Böyle zannedişim çok tabii değilmi ya? Beşerin asarından olan bir çok şeyleri gördüğüm ve onların faillerini bizzat bildiğim halde o harika numune eserleri vücuda getiren kudreti görmüyorum.

— O halde sen bütün efal ve harekâtına hakim olan zihninide görmiyorsun, aceba! Her şeyi surf tesadüfî bir surette ve zihninin müdahale ve tesiri olmadan yaptığını iddia edebilirmisin?

— Sokrat ben üluhiyeti inkâr etmiyorum. Fakat onu dua ve ibadete muhtaç olmayacak derecede büyük addediyorum.

— Eyi ama cenabı hakkın bir daha eseri olan namütenahi nimetlerinde bu kadar, büyüklük varsa, üluhiyetinde okadar tazim ve takdis etmeniz daha münasip olacağını zannediyorum.

— Emin ol ki insanların ahvaline azıcık ehemmiyet verdiklerini bilseydim, Allahları asla ihmal etmezdim. İlâh.. İsticvap usulünün Sokrat tarafından tatbik edilen ikinci şekli «menfi» (İronie Socratique) denilen tarzıdır ki; Sokrat bunu fikren hasım oldukları ile münakaşa ve cidal esnasında kullanırmış. Bu tarz müb-a-

hasa muhataba kendi kendini cerh edecek surette sual sormak ve binnetice kendini fikirleriyle, bizzat kendisini müşkül ve gülünç vaziyete düşürmek maksadını takip eder. Sokrat bunu fevkalâda maharetle tatbik ederek hasımlarını mağlup edermiş zamanındaki sofistaiye taraftarlarının müthiş düşmanlıklarına maruz kalması her birini böyle kendi sözleriyle gülünç mevkie düşürmüş olmasındandır. Bu usulü tatbik ederken Sokrat bizzat bir şeyi bilmez gibi görünür ve zahiren konuştuğu şahsın kendisine bir şey öğretmesini ister gibi bir vaziyet alır. Bu suretle bir şey bilirim iddiasında bulunan şahsı mütemadi sualler, suallerden sonra çıkan gayri muntazar neticeler ve söylenen fikirlerin zıddiyetleriyle karşılaştıncı hakikat diye telekki ettiği fikirlerine karşı itimatsızlık uyarır ve neticede hiç bir şey bilmediğini kabule mecbur kalır.

İşte kırk sene bu suretle hayatını ders vermekle hakikatları meydana çıkarmakle geçiren Sokrat bir çok talebe ve vatan uğrunda nefisini feda edecek karakterde şahsiyetler yetiştirdiği gibi. Aynı zamanda kendiside bunlara nümunei imsal olmuştur. Nümunei imtisal olmuştur, diyoruz çünkü o her hangi bir muharebe zürurunda da bir çok harplara iştirak etmiş ve harbin en ateşin zamanlarında hayatını katiyen düşünmeksizin bir çok tehlikelere atılmış ve bir çoklarının da hayatını kurtarmıştır. Netekim, iştirak etmiş olduğu harplardan Potidea muhasarasında tehlikeye düşen

«Ksenofun - Xénophon» un ve Dekeli muharebesinde mecruh düşen «Alkibiyyat-Alcibiade»ın hayatlarını kurtarmıştır. ve yine «Argineuses» adalarındaki mağlûbiyette harp meydanından en sonra çekilenler arasında bulunmuştur. Bu muharebede... Kumandanlar: «Eğer herkes Sokrat gibi hareket etmiş olsaydı mutlaka zafer bizimdi» demişlerdi. Bunlardan başka Sokrat aynı zamanda siyasi hayattada bu cesareti göstermiştir Arjinos muharebesinden sonra masum bir şahsın mahkûmiyetini isteyen halka karşı masumiyetini müdafaa etmiş ve (Conseil des trente)denilen müstebitlere karşı hiç kimse söz söyleyebilmek cesaretinde bulunamadığı halde o kemali serbesti ile söz söylemekten çekinmemişti. Mamafih bu serbestiyeti ona bir çok düşman kazandırmaya vesile olmuştu Fakat Sokrat yine böyle şeylere asla ehemmiyet vermeksizin; faziletkârane bir hayatı geri durmıyordu. Hatta hayatını kurtardığı Alkibat kendisine bir çok arazi vermeği teklif ettiği halde Sokrat fakir kalmağı tercih etmiş ve almamıştır. O bilâkis hareketlerinde daima müstakil kalmak için ihtiyaçlarını azaltmış ve çok basit yaşamaya muvaffak olmuştur. Az yir, yalın ayak gezer arkasında daimi surette yaz ve kış eski bir abadan başka bir şey bulundurmazdı. Fakat onun bu faziletkâr ahlakına ve basit yaşayışına rağmen kendisini sevenler

olduğu gibi sevmeyenlerde vardı. Buna de sebep gerek siyasi faaliyetlerinde ve gerekse ilmi ve dini mübahese ve mücadelelerinde yalnız kendi kanaatlarıyla hareket edip kimseye mümaşat etmemesi, hakimlerin kurra ile intihap edilmesine itiraz ve hakimiyet amme usulünün aleyhinde bulunmuş olması idi. Gittikçe tezayüt eden bu ibrarlar nihayet Sokratın mahkûmiyetine ve idamına sebep olmuştu zavallı Sokrat bu kadar sefaletler içersinde yaşamış, bir çok tehlikelere kahramana ne göğüs germiş ve senelerce huysuz zevcesi (Ksantip) in yüzünden hatsiz hisapsız aile müşkülâtına maruz kalmış, daima kendisiuden ziyade başkasını düşünmüş, insaniyeti saadete doğru götürmek için mütemadi bir sai ile çalışmış olduğu halde nihayet talii onu bu felâkete sürüklemişti. Hakimiyet amme fırkası rüesasından olan üç Atinalı Sokrat hakkında bir dava açmaya karar verdiler.

Bunlar facia şairlerinden «Mélitos» hatiplerden «Lycon», zengin bir dibağ olan ve oğlunun sanatından Sokrat vasıtasile çekilip alındığını iddia eden «Anytos» namındaki şahıslardı. İttihamnamelerinde şunları mevzu bahs ediyorlardı.

1 — Sokrat memleketin mabutlarına inanmıyarak, başka mabut öne sürmüştür.

İzmir neşriyatı:

Ailede terbiye

Müellifi

Ad. Ferriye

Mütereccimi

M. Rahmi

Bizdeki terbiye kitapları; ancak mektep muallimlerinin münakaşa ve muhakeme edecekleri mevzulara inhisar etmiş gibidir. Bunlar çok ağır ilmi bir lisanla yazılmış ve bir çok istilâhlarla doldurulmuştur. Halbuki çocuğu, içtinde mürebbiler bulunan mekteplere teslim idinceye kadar terbiye etmek ailelere teveccüh ettiği gibi mektebe devam ettiği müddelçe de, çocuğun daha fazla vakit geçirdiği aile ocağında mektebin terbiyesile müvazi bir aile terbiyesi vardır. Bu terbiyenin hudutlarını, mevzuunu ve gayesini münakaşa etmek ise ailelerden ziyade mürebbilere teveccüh eder. Çünkü çok geniş bir seviye farkı olan ailelerin bunu tetkik ve muhakeme etmelerine imkân yoktur. Şu halde sıhhat, hayat bilgileri gibi

terbiye bilgilerinde aileye müsbet vazih disturlar halinde vermek iktiza eder.

Aile; çocuğun herhayal devresinde onun ruhi ve bedeni inkişafına göre vereceği terbiyeyi bu kitaplarda vuzuhla bulmalı ve derin bir kanaat ve emniyetle tatbik etmelidir.

Şu halde bu gibi eserler, evvelâ terbiyenin bütlin esaslarını ve bu esasların talbiki, ameli cephesini ihtiva etmelidir. Sonrada fikir ve seciyeleri çok büyük farklar gösteren geniş bir aile kitlesine kendisini kabul ettirmek için cazip ve sahhar bir üsluba emniyet kanaat verici bir ifadeye malik olmalıdır.

(Ailede terbiye) ünvanlı kitap ise bu hususta en salâhiyetler olan büyük âlim

Adolfe Ferriér tarafından cihanın her köşesindeki ailelerce ihata olunabilecek derecede sade, vazih ve ameli bir şekilde yazılmıştır. Bize bu eseri tercüme eden M. Rahmi Bey ise üstadının bu kitabını çok değermiş ve üstadı gibi kendi çocuğuna tatbik ettikten sonra Türk ailelerine de tanıtmak lüzumunu duymuştur. Eser üç kısma ayrılmıştır:

7 Yaşına kadar çocuk

7 den 12 » »

Bülûğ esnasında »

Her kısım : Çocuğun bu devredeki bedenî inkişafına göre verilecek terbiyenin bütün hatlarını ayrı ayrı gösterir. ve bunların anlaşılacak bir ciheti yoktur. Her satırı çocuk ruhiyatının en ince noktalarını çok vazih ve selis bir üslupla ifade

eder.

Eser; her ailenin mukaddes bir kitabı gibi her satırında tevakkuf ve ona derin bir iman ile inkiyat edeceği bir terbiye şaheseridir.

Bizim tenkit edeceğimiz bir cihet varsa bu kıymetli eserin fazla ihtisar edilmiş olmasıdır. İhtimal esere ve aile terbiyesinin inkişafına olan şiddetli alâka ve iştiyakımız bize bu hissi vermektedir. Eserin neşrine de lâlet eden (Fikirler) bu değerli hareketiyle memlekette geniş bir aile muhitinin minnet ve şükranını kazanmış olacaktır.

Bu vadi eki neşriyatın devamını ise, memleketin istikbali namına millî bir borç telekki ederiz.

Kemal Turan

9 Eylül — İzmirdeki genç ve münevver bir zümrenin 9 Eylül kurtuluş günü hakkındaki necip ihtisaslarını ihtiva eden bu zarif eserden yakında bahsedeceğiz.

